

HELTAI GÁSPÁR A SEGESVÁRI DISPUTA

Mikoron irnának Christus Urunk születése után 1538, birja vala a két országott, Magyarországot 's Erdélt, az boldog emléközetű Nagy János király, urunknak, őfelségének az ídes attya. Akkoron kedig a kegyelmes Isten mind le csendesította vala a mű felséges királyunknak, János királynak, minden ellenségit, annyira, hogy Segesvárott az urak előtt az asztalhoz támoszkodván monda: Istennek hála, az én ellenségim annyira lecsépelve vadnak, hogy senkitől immár semmit nem tartok, hanem a két nagy bakot bocsátom immár öszve, aki nyerheti: megválík. Akkoron kedig tétul villámni kezde, mind Magyarországba, mind Erdélben az Ur Istennek Igéje. De miért hogy a többi között nyilvánban kezde predikállani a Szántai István Mester, arra inkább dühöttek vala az pilésses [beretvált] Pápa darabanti. Fráter György ezokáért, az váradi pispék és kénestartó etc. (mert egy pokolbeli akasztófára eleget rakott vala fel az titulókbá) és ama herélt Statilius, gyulafejevári pispék, a szent szüzeségnek nagy patronusa, és a nagy kápájú egri érsek a Frangapan, a töb piléssés társokkal egyetembe, adig kalapálának a felséges János királyon, hogy végre nem tehete egyebet benne, hanem be kelle hozatni a szegény jámbor István Mestert. Segesvárott reája a királyra túdulának a sok pilésses háрпиák, és mind könyörgésekkel, mind fenyegetésekkel arra akarják vala vinni a királyt, hogy mindjára megégetenéje, minden törvénytétel nélkül, miért hogy Luther [luteránus] volna. De a király, miért hogy istenfélő és eszes vala, nem akará kedveket tönni, hanem disputációra engedé a dolgot. Elbolondulának ebbe a pilésses háрпиák, de mikoron soha el nem vonhat-

nák a királyt az ő kimondott sentenciájáról, úgy küldének Váradra ama füntzes csácsogó Fráter Gergelyért, és több barátokkal papokkal behozták azt Segesvárra. A király kedig két arbitert [bíró] szörze, a boldog emléközetű Adrian doktort, a fejevári vicariust, és Kalmánczei Mártont, ki akkor fejevári oskolamester vala. Mert tudgya vala a király, hogy mindenik tudós ember volna. És titkon vélek traktálván, meg értötte vala még az előtt, hogy a pápaság ördegi lélemén volna. Segesvárott lön a disputatio, és sok varjuk, barátok, papok, egy ártatlan galamb ellen, az jámbor István Mester ellen harkálnak. Minden ügyeközetek és fő álnakságos mesterségek ez vala, hogy a sok és szünetlen való csácsogásokkal bedugnák szegénynek a száját, hogy semmit nem szólhatna. És így lött volna: de az Ur Isten támaszta melléje egy tudós embert, orvosdoktort, Rezenei Jánost, az fogá párttyát a szegény István Mesternek, és nem csak argumentumokkal, hanem végre «Das dich Gots»-szal is kezdte a barátok és papokhoz. Egy nyihány nap mulva az arbiterek be vivék a disputációt a királynak, mondván neki: Felséges Urunk, Te felséged legyen münékünk segítségül, hogy e tisztől megszabadulhassunk, mert külemben el kell vesznünk. Test szerént elveszünk, ha igaz ítéletet teszünk ez jámbor István Mesternek tudománya felől. Mert egyebet nem mondhatunk, hanem amit szól, amit disputál és tanít, merő igasság. Mert tiszta szent irást szól és forgat. A barátok, papok dolga semmi nem egyéb, hanem csak fabula, emberi véleködés, és hejábavaló csácsogás. De ha mü ezeket tisztán megmondjuk, elveszünk pispekünk miatt, és a több érsekök és pispekek és urak miatt. Ha kedig István Mester ellene pronuncióalunk, az örök kárhozatnak leszünk fia. Ezokáért könyörgünk Te felségednek, hogy felséged ne hadjon, Felséged talállyon valami módot a dolognak, hogy megmeneköthessünk, etc. A felséges király bisztatni kezdé őket, mondván: Ne féllyetek. Én is eszembe vöttem a dolgot, hogy igaz az István Mesternek tudománya, és hogy a pápaság semmi. De nincs mit tönnem az urak ellen. Mind azon által módot találök hozzá. Legyetek csak veszteg.

Estve három órakort, a sok pispekek és papurak mind udvarhoz menének, és előállván, Fráter György kéncestartó a többinek oratora lévén, rövid beszéddel szóla a királynak: Felséges Urunk, mü vagyunk a lelki pásztorok. Mü nekünk kell vigyáznunk az anyaszentegyházra. Ezokáért kívántuk Te felségedtől, hogy idehozatnád az heretneket, és meg öletnéd,

hogy a többi megrötnene, és ne kezdenének a római szentegyház ellen tanyítani. De Te felséged nem a mű akaratunk és kívánságunk szerint cselekszszik, mert itt disputáltattya felséged az heretnek latrot, és egyebek is besziják eszt a mérget tőle. Bizon mű eszt Te felségödnek, nem tudjuk szolgálni: a szentséges Pápa attyánk is nem jó nevéen veszi tőled. Nem kellene itt semmi disputálás. Mert az annyaszentegyház régen elkárhosztatta eféle heretnek latrokat, fejeken hordozzák készen a sentenciát, nem kellene ezekkel még mulatni, etc. Miko-ron Fráter György orációját elvégeszte volna, monda a király: Törvéntelen nem akarok senkit megölni. Adjatok bünt hozzá, ím törvént láttatok reá, és amit a törvény hoz, úgy bünhedjék meg. Monda Statilius a gyulafejérvári pispek: Nem elég büne ez, hogy a summár eszt mondja, hogy az áldott szent Misse semmi, hanem ördögnek találmánya? Eszt is mondja az heretnek summár, hogy két szömély [szín] alatt kell kommunikálni a paraszt népnek. Maga csak a szentséges papoknak rendelte eszt e szentséges áldozatot a Christus. Felele a király: pispek uram. Egy kérdést kérdek tőled. A görögeknek gyüleközete igaz keresztényi szentegyház vólt-é? Monda Statilius: Igaz. Monda a király: A görögéknél nem vólt a Misse, most sincsen, mire nem lehetnénk mű is annélkül? És a görögök minnyájan kommunikálnak két szömély alatt, és úgy tanyitották őket a szent pispekek, Chrisostomus, Cyrillus, és a többi; ha a görögök azért bünt nem valnak, miért nem kommunikálhatnánk mű is két szömély alatt? És a pispekek minnyájan elnémulának. Monda a király: Én ennek az István Mesternek azért párttyát nem fogom. Felele Fráter György: Ha felséged nem teszen rólla, mű is nyilván más írrel köttyük. És nagy haraggal mind elmenének a király elől. Éjjel kilencz órakort elhivatá a király az István Mestert és Bádsi Ferenczt, s Kassai János jelenlétébe monda néki: István Mester, micsoda új tudománt találtál? Felele István Mester: Felséges Uram, Kegyelmes fejedelem, nem új tudománt találtam, hanem találva és készen leltem az Istennek nagy kegyelmességéből. Mert a prophetáknak, Christus Urunknak és az apostoloknak tudománya. Akinek szükség volna az üdvösség, nyilván eszt kellene követni. Monda a király: Jó attyámfia István Mester, ha mű aszt akarjuk követni, nem tudom mint jársz, mint te s mind önmagam. De hadjuk az Istenre: Ő tudja, mint kell lönni. Jó attyámfia, ne maradgy az én országomba. Mert az urak megfognak és megölnék, mert én meg nem oltalmaz-

hattlak ellenek. Talám magamnak is valami bűm támadna belőle. Ezokáért menny el, add el minden marhádat és menny más fejedelem alá. És bőv kölcséget néki adván, erőssen parancsolá Öttves Christophnak és a több kassai polgároknak, kik elhoszták vala is, hogy éjjel az István mestert el vinnék, és békével hordoznák. És ekképpen menekődék meg az ördög háрпиáknak közeből, az jámbor és eszes királynak jó akarattya-ból. Ezeket mind elő számláltam, hogy ezekből eszedbe vönnéd, hová háktanak vólt az pilésses gonosz emberek, tudni illik, olyan méltóságos tekintetökre, hogy még a felséges királyok is féltének tőlek, és az igazat, mellyet láttának és megesmertek, aszt sem merték követni és cselekdni, Bonfiniusnál olvasd meg az historiát [Beckensloer] János pispokról, ki előszer váradi, annak utánna esztergomi érsek lön. Az eláruhá Mátyás királyt. De mégis annyira forgatá az ördegnek kaszáját, hogy utána kelle járni, és erőssen kelle az áruhá latrot követni. Mert pártot üte az jámbor király ellen, mellyet könnyen megmüvelhete a bolond urak közett, miért, hogy fő Cancellarius és Primas Hungariae vala, etc. Eféle példákat sokat hozhatnánk elő, de had járjanak.